

Att arbeta för en värld som fungerar

- En studie om samtals betydelse för att bygga ett hållbart livsmedelssystem

Working for a world that works - A study of the importance of conversation in building a sustainable food system

Hannes Norr

Självständigt arbete • 30 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land
Agronomprogrammet – landsbygdsutveckling
Uppsala 2022

Att arbeta för en värld som fungerar – En studie om samtals betydelse för att bygga ett hållbart livsmedelssystem

Working for a world that works - A study of the importance of conversation in building a sustainable food system

Hannes Norr

Handledare: Emil Sandström, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land
Examinator: Linus Rosén, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land
Bitr. examinator: Malin Beckman, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land

Omfattning: 30 hp
Nivå och fördjupning: Avancerad nivå, A2E
Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling, A2E – Agronomprogrammet - landsbygdsutveckling
Kurskod: EX0890
Program/utbildning: Agronomprogrammet - landsbygdsutveckling
Kursansvarig inst.: Institutionen för stad och land
Utgivningsort: Uppsala
Utgivningsår: 2022
Omslagsbild: Hannes Norr
Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Samtal, Kunskapssyn, epistemologi, hållbarhet

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land

Avdelningen för landsbygdsutveckling

Sammanfattning

I uppsatsen undersöks hur odlingsutbildningar utanför den akademiska världen överbrygger förståelsen av varandras filosofiska synsätt och epistemologiska utgångspunkter. Studien undersöker skillnader och likheter mellan odlingsinriktningar, hur formella och informella samarbeten ser ut och redogör för samtalen som pågår mellan representanter för odlingsinriktningarna. Studien är abduktiv och det teoretiska ramverket har växt fram i takt med att empirin samlats in. Metoden som använts är semi-strukturerade intervjuer. Centrala begrepp för uppsatsen är ”kunskapssökande” och ”synsätt”. Studien utgår från Gilles Deleuzes & Félix Guattaris poststrukturalistiska förståelsemodell och organiseringsmönster ”rhizom” som uppmuntrar till ”samtal i mellanrummen”, som utmärks av att skapa nya kopplingar snarare än dialektiska samtal. Uppsatsen visar att informanterna har en öppenhet inför att förstå olika odlingsinriktningars filosofiska synsätt och epistemologiska utgångspunkt, men att den förståelsen sträcker sig till en viss gräns, då informanterna upplever att verklighetsuppfattningarna delvis skiljer dem åt. Intervjuerna visar att det framför allt tycks utgöras av en upplevd skillnad, snarare än en verklig skillnad. Uppsatsen visar att informanterna delar både en holistisk syn på världen och en kritik mot hur livsmedelssystemet är organiserat på ett strukturellt plan. Merparten av informanterna uppfattar att odlare inom deras respektive synsätt, finner det främsta handlingsutrymmet för en hållbar omställning av livsmedelssystemet, inom den egna livsvärlden. I uppsatsen framkommer även att det pågår informella samtal mellan odlingsinriktningarna, där informanterna delar praktisk kunskap om odling i syfte att utröna hur det är möjligt att skapa hållbara odlingsystem. Detta sker bland annat genom att informanterna för de olika odlingsinriktningarna delar med sig av och studerar varandras kursmaterial. Informanterna uppfattar dock inte dessa samtal i sig som ett verktyg för förändring, utan menar framför allt att den rådande samhällsdiskursen förhindrar den hållbara omställningen av livsmedelssystemet. I studien diskuteras hur samtal om kunskapssyn skulle kunna öka förståelse mellan människor som strävar mot hållbar förändring av livsmedelssystemet. Tidigare forskning om den alternativa odlingsrörelsen har främst fokuserat på rörelsens strategier och upplevda motsättningar inom rörelsen. Resultatet från den här studien bidrar till att vidga förståelsen för hur gemensamma samtal, som efterföljs av handling understödjer en hållbar omställning av livsmedelssystemet

Nyckelord: Samtal, kunskapssyn, epistemologi, hållbarhet

Abstract

The study examines how non-academic educations bridge understanding of each other's philosophical views and epistemological starting points. The study examines differences and similarities between farming orientations, what formal and informal collaborations look like and describes the ongoing conversations between representatives of the educations. The study is abductive, and the theoretical framework has emerged as the empirical data has been collected. The method used is semi-structured interviews. Central concepts for the study are "knowledge-seeking" and "outlook". The study is based on Gilles Deleuzes & Félix Guattari's poststructuralist understanding model and organizational pattern "rhizome" which encourages "conversations in the space between", which is characterized by creating new connections rather than creating dialectical conversations. The study shows that the informants are open to understand the philosophical views and epistemological starting points of different farming orientations, but that this understanding extends to a certain limit, as the informants feel that the perceptions of reality partly separate them. The interviews show that above all it seems to be a perceived difference, rather than a real difference. The study shows that the informants share both a holistic worldview and a critique of how the food system is organized on a structural level. Most of the informants perceive that farmers, within their respective perspectives, find the main scope for action for a sustainable conversion of the food system, within their own lifeworld. The study also shows that there are informal conversations between the farming orientations, where the informants share practical knowledge about farming to find out how it is possible to create sustainable farming systems. This is done, among other things, by the informants for the different farming orientations by sharing and studying each other's course material. However, the informants do not perceive these conversations per se as a tool for change, but above all believe that the prevailing societal discourse prevents the sustainable adjustment of the food system. The study discusses how conversations about views of knowledge could increase understanding between people who strive for sustainable change in the food system. Previous research on the alternative food movement has mainly focused on the movement's strategies and perceived contradictions within the movement. The result of this study aims to broaden the understanding of how joint conversations, followed by action, support a sustainable transformation of the food system

Keywords: Conversation, knowledge, epistemology, sustainability

Förord

”Söker man efter en ljussvag stjärna på natthimlen med blotta ögat kan den bara uppfattas genom att inte fokusera den”

Eddy Nehls

Innehållsförteckning

1. Inledning	9
1.1. Syfte och frågeställning	9
2. Bakgrund	10
2.1. Hur jag hamnade här.....	10
2.2. Vad är (en) rörelse?.....	11
2.3. Odlingsinriktningar – filosofiska synsätt och epistemologiska utgångspunkter:	11
2.3.1. Biodynamisk odling.....	12
2.3.2. Agroekologi.....	12
2.3.3. Permakultur.....	13
2.3.4. Market gardening.....	13
3. Forskningsprocess/-design	14
4. Metod	15
4.1. Intervjuer och samtal.....	15
5. Centrala begrepp	17
5.1. Kunskapssökande.....	17
5.2. Synsätt.....	18
6. Resultat	19
6.1. Att förstå varandras ontologiska utgångspunkter – en intervju med en biodynamisk odlingsutbildning	19
6.2. Att balansera mellan situationskunskap och systemkritik – en intervju med en agroekologisk odlingsutbildning.....	24
6.3. Att arbeta med helheten – en intervju med en odlingsutbildning inom permakultur	28
6.4. När människan griper in i naturen – en intervju med en utbildning inom market gardening.....	32
7. Diskussion	38
Referenser	43

Populärvetenskaplig sammanfattning	45
Bilaga - (frågeformulär).....	46

1. Inledning

De senaste åren har intresset för utbildningar utanför den akademiska världen, som syftar till hållbar omställning av livsmedelssystemet ökat (Nitschke 2019). Inom ramen för utbildningarna finns olika sätt att se på hur odlingssystem bör utformas för att bidra till hållbar omställning. Utbildningarna innehåller även olika grundantaganden om hur världen ser ut och hur samhället fungerar, eller kanske snarare borde fungera. I uppsatsen undersöks hur representanter för olika odlingsutbildningar, ser på möjligheten att överbrygga förståelsen inför varandras filosofiska synsätt och epistemologiska utgångspunkt. Uppsatsen har sin utgångspunkt i samhällets uttalade behov av att omsätta hållbara ambitioner till verklig handling, vilket hindras av flera faktorer så som; oenighet på grund av olika kunskaper, intressemotsättningar och oenighet på grund av olika existentiella grundantaganden (Helmfrid 2007).

1.1. Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att undersöka odlingsutbildningars filosofiska synsätt och epistemologiska utgångspunkter samt hur representanter för utbildningar överbryggas förståelsen inför varandras synsätt och utgångspunkter. De frågor jag vill besvara i uppsatsen är:

- Hur beskriver representanter för odlingsutbildningar sina respektive filosofiska synsätt och epistemologiska utgångspunkter?
- Hur överbryggas filosofiska synsätt och epistemologiska utgångspunkter mellan odlingsutbildningarna?

Utifrån de här frågeställningarna diskuterar uppsatsen samtalets roll för att överbrygga kunskapssyner för en hållbar omställning av livsmedelssystemet.

2. Bakgrund

2.1. Hur jag hamnade här

Uppsatsen bakgrund utgörs del av min egen personliga resa inom olika utbildningssfärer, vilken präglats av ett aktivt sökande efter kunskap kring en hållbar omställning av livsmedelssystemet. Sökandet har innan och parallellt med min tid på universitetet fört mig till olika sammanhang där jag på nära håll haft möjligheten att studera hur olika filosofiska synsätt och epistemologiska utgångspunkter leder fram till olika odlingspraktiker - som både skiljer sig åt, men samtidigt har mycket gemensamt. Utifrån de erfarenheterna kan jag konstatera att dessa olika sammanhang även har en pedagogisk roll i och med att de driver utbildningar och kurser. På de platser jag befunnit mig har jag kunnat betrakta hur samtalen mellan kursdeltagare bidrar till skapandet av ny kunskap inom dessa sammanhang. Jag har under resans gång därför stärkts i tesen om att dessa utbildningar har en bärande roll för utveckling av kunskap för hur en hållbar omställning av livsmedelssystemet ska kunna genomföras. Samtidigt har en nyfikenhet uppstått inom mig, runt vilka samtal som pågår i "mellanrummet" mellan kursledare på olika utbildningar.

Jag verkar sedan flera år tillbaka från landsbygden. Jag lämnade efter kandidatuppsatsen Uppsala och flyttade till Skärstadalen i Småland där jag plöjde upp mark för att odla grönsaker och blommor till försäljning. Detta tillsammans med den distansundervisning som pandemin innebar, inser jag i efterhand, förändrat min kunskapssyn. Att arbeta med frågor i en "verklig" kontext gör någonting med människor, utifrån möjligheten att kunna omsätta teori i praktik. Distansundervisningen har inneburit att jag kunnat verka i en närhet till vad jag tidigare endast studerat på ett teoretiskt plan. Vilket bidragit till att jag både fått en mer kritisk blick, och även hyser en större hoppfullhet. Denna uppsats innebär att jag tar ytterligare steg på en väg med för mig nya betraktelsesätt.

2.2. Vad är (en) rörelse?

I själva begreppet ”rörelse” ryms transformation och föränderlighet. En känsla av att vara på väg från ett tillstånd till ett annat. Jag tänker därför att begreppet ska ses som en organisk process, som drivs utifrån människors tankar, känslor och viljor. De människor som är intervjuade i uppsatsen och representerar olika odlingsutbildningar strävar inte bara mot en hållbar omställning av livsmedelssystemet, utan skulle även kunna sägas ingå i en ”alternativ odlingsrörelse”. Forskningen om rörelser definierar rörelser som en kollektiv organisering i syfte att förändra hela eller delar av samhället - där individer ofta uppfattar att de har gemensamma intressen och någon form av ”kollektiv identitet” (Rydén 2005). Den alternativa odlingsrörelsen är en del av det som rörelseforskningen kallar för ”nya sociala rörelser”, vilka definieras av en lösare organisationsform som har karaktären nätverk, snarare än av formella organisationer (ibid). Inom den alternativa odlingsrörelsens strävan mot ett hållbart livsmedelssystem har det funnits och finns än idag meningsskiljaktigheter, både kring filosofiska synsätt och epistemologiska utgångspunkter. Där organisationer och individer velat göra tydliga gränsdragningar för vad som bör ingå i ”den ekologiska vetenskapen” (Gordon Hultsjö 2017). Detta skulle kunna ses i ljuset av hur vi människor tenderar att söka efter ”den bästa metoden” eller ”det bästa svaret”, i stället för att se på hållbar omställning, som en sökande kunskapsprocess, där vi på förhand inte vet vad som faktiskt är det bästa (Nehls 2018)

2.3. Odlingsinriktningar – filosofiska synsätt och epistemologiska utgångspunkter:

För att du som läsare ska kunna tillgodogöra dig uppsatsens innehåll gör jag några nedslag i olika filosofiska synsätt inom den ”alternativa odlingsrörelsen”, som kommer att beröras i uppsatsen. Att dela på dem på följande sätt ska inte ses som att de befinner sig långt ifrån varandra. I stället ska det förtydligas att de har uppstått genom en dialektisk process och med inspiration av varandra. Som en parentes bör tilläggas att de filosofiska synsätten i varierande grad bidragit till att ekologisk odling som begrepp och jordbrukssystem har uppkommit (Mårald 2003).

2.3.1. Biodynamisk odling

Den biodynamiska odlingen uppkom 1924, när antroposofins grundare Rudolf Steiner, höll en serie föreläsningar i Kobierzyce i nuvarande sydvästra Polen om lantbrukets framtid och hur människan bör förhålla sig till detta ämne (Paul 2011). Detta blev embryot till den biodynamiska odlingen. Odlingsmetoden utgår från en holistisk tanketradition där gården ses som ett levande kretslopp – det vill säga; Att växtodling och djurhållning inte ska separeras i två skilda produktionsgrenar. Den Biodynamiska odlingen eftersträvar en balans mellan antalet djur på gården och den totala jordbruksmarken, så att gården kan bli självförsörjande på både gödsel och utsäde. I den biodynamiska odlingen utgör tanken på gården som en ”organism” och en ”individualitet” en central del – vilket handlar om att studera gårdens flöden och att utveckla ett personligt förhållande till gården. Inom den biodynamiska odlingen tas även hänsyn till kosmiska krafter som solens ljus och värme - men även krafter från andra planeter som har påverkan på substanser och livsprocesser i jordbrukssystemet. Detta understöds genom att använda särskilda kompost- och fältpreparat. Biodynamiska odlare använder ibland även en särskild kalender som utformats för att kunna så, plantera och skörda efter himlakropparnas rörelser och konstellationer i världsrymden, som anses ha ett samband med växternas utveckling (Arman 1990)

2.3.2. Agroekologi

Begreppet agroekologi uppstod 1928 när den ryska agronomen Vasilii Mitrofanovich Benzin sökte ett sätt att förklara användningen av ekologiska metoder inom lantbruk (Wezel & Soldat 2009). Agroekologin utvecklades så småningom till att innefatta både en vetenskap, praktik och en social rörelse som utgår från ett deltagande, tvärvetenskapligt och handlingsorienterat synsätt i syfte att omvandla livsmedelssystemet och skapa ett mer hållbart och rättvist jordbrukssystem globalt. Enligt Gliessman (1996) behöver människan lämna det industriella och nyliberala jordbrukssystemets sätt att tänka runt "input-output". För att uppnå hållbara jordbrukssystem uppmuntrar agroekologin odling att efterlikna naturliga ekosystem, samt att se hur olika system påverkar varandra. Som till exempel jordbrukssystemet och det omgivande ekosystemet. Agroekologin strävar även efter att utveckla kunskaper och innovationer ur jordbrukarnas egna erfarenheter. Målet för ett agroekologiskt ekosystem är resiliens, stabilitet, produktivitet och balans (ibid.)

2.3.3. Permakultur

Permakultur uppstod i Australien 1978 av Bill Mollison och David Holmgren. Den senare studerade ekologi, naturbruk och landskapsarkitektur vid Tasmanian College of Advanced Education där Bill Mollison arbetade som lärare (Janzon 2018). Tillsammans utvecklade de konceptet permakultur – som utgör en sammandragning av orden ”permanent agriculture” (ibid.). Permakultur beskrivs som ett design- och planeringssystem som utgår från platsens förutsättningar. Inom permakultur utgår man från en rad principer inom vilket man vill samverka med ekosystemet och därigenom har naturens växtsätt och mångfald som förebild. Inom permakultur försöker man planera hur man bättre kan lagra den energi som flödar genom systemet i form av till exempel vind, vatten och sol. Man strävar framför allt efter att skapa perenna växtsystem, i syfte att förbättra mikroklimat och vattenförsörjning och i odlingarna samplanteras ofta olika nivåer av fleråriga ört- och vedartade växtskikt. Målet för permakulturen är ett hållbart samhälle – vilket rymmer skilda delar så som ett meningsfullt arbete, bättre miljö, hälsa, solidaritet och säkerhet (Mollison 1988).

2.3.4. Market gardening

Market gardening är en metod inom grönsaksodling som praktiserats under lång tid men populariserats i första hand genom den kanadensiska odlaren Jean-Martin Fortier (Drottberger et al 2021). Fortier publicerade år 2012 boken ”The market gardener”, där han kopplar metoden till ekonomisk lönsamhet i småskaliga grönsaksodlingar och en hållbar omställning av livsmedelssystemet (ibid). Metoden kännetecknas av ett plöjningsfritt intensivt odlingssystem i fasta bäddar, med en stor biodiversitet av trädgårdsgrödor. Direktförsäljning sker ofta genom olika försäljningskanaler och säsongsförlängning sker genom användning av fiberduk och växthustunnlar. Inom market gardening sker en noggrann planering av sådd och skörd före säsongen för att kunna optimera odlingens produktion. Man försöker optimera växtnäringen och använder oftast tillförd kompost. Utöver detta används ändamålsenliga verktyg och maskiner som utformats specifikt för odlingssystemet (Fortier 2012).

3. Forskningsprocess/-design

Processen för att tolka resultatet har varit abduktiv. Jag har därför inte haft någon teoretisk utgångspunkt för uppsatsen utan har under processen varvat empirin i form av transkriberade semi-strukturerade intervjuer, med teorier som jag funnit efter hand. Under uppsatsens gång har även forskningsfrågorna förändrats och anpassat allt efter som. Från att endast ha berört överbrygning av filosofiska synsätt och epistemologiska utgångspunkter, till att också handla om hur samtal kan fungera som ett verktyg för att skapa hållbar omställning av livsmedelssystemet.

I valet av teorier har slumpen emellanåt haft en betydelse. I sökandet efter passande teorier så har sökningar på begrepp som till exempel ”överbrygning av kunskapssyn”, ”överbryggad förståelse”, ”överbrygga kunskap” givit mig tillgång till olika uppsatser, avhandlingar och litterära verk och därmed uppslag till olika teorier. Till en början använde jag Habermas syn på ontologisk överbrygning som bland annat behandlas i verket ”Mellan naturalism och religion – filosofiska uppsatser” (2005) för att senare i betydligt större utsträckning använda Eddy Nehls verk ”Föränderliga ordningar utan centrum och hierarki – Förslag till kunskapsteori för ett hållbart samhälle” (2018). Användningen av Habermas syn på ontologisk överbrygning, tillsammans med ovan nämnda verk, har påverkat intervjuerna och mina samtal med informanterna så till vida att uppsatsen fått en övervikt på ontologisk överbrygning mellan andlig och sekulär syn på hållbara odlingsystem.

Uppsatsen har med inspiration från Nehls verk, strävat mot ett informellt språk som i sin form påminner om ett ”samtal” med läsaren. Genom sättet att skriva på eftersträvar uppsatsen att bjuda in läsaren till samtalet, snarare än att undervisa. Jag vill i enlighet med Nehls (2018) insikter frånga ”best practice”, och förtydliga det faktum att ingen bär på alla svaren och på så sätt ”ingjuta” känslan av att det hållbara samhället är något som vi bygger gemensamt och att det inte utgörs av ett statiskt tillstånd eller ett mål. Jag ser både den här synen på hållbar utveckling och det redogjorda sättet att skriva på som en ”mjuk protest” mot rådande diskurs, gällande normer och maktordningar som påverkar möjligheten att inom akademins ramar tänka fritt.

4. Metod

4.1. Intervjuer och samtal

Uppsatsen bygger i huvudsak på semi-strukturerade intervjuer. Inom dem har jag försökt att öppna upp för ett samtal om kunskapssyn och möjligheten att inhämta, dela och överbrygga kunskaper mellan de olika odlingsinriktningarna. Intervjuerna har i sin form varit en blandning av en formell intervjusituation och ett informellt samtal. Detta för att informanterna ska känna sig bekväma i situationen och vilja öppna upp sig under intervjun. Jag har haft ett mindre frågeunderlag som jag ställt till samtliga intervjuade personer, men följdfrågorna har utformats under den pågående intervjun. Jag har haft ambitionen att lyssna koncentrerat på vad informanten säger. Samtalet har till stor del varit ett resultat av vad den intervjuade personen velat berätta om, där jag emellanåt har fört intervjuerna tillbaka till att handla om det filosofiska synsättet inom odling som informanten representerar och hur det relaterar till andra filosofiska synsätt som verkar för en hållbar omställning av livsmedelssystemet. För att informanterna ska uppfatta samtalet som ett tillåtande utrymme har jag försökt att vara varsam med att inte vara allt för styrande i intervjusamtalet. Alla informanterna har varit medvetna om att de i uppsatsen kommer vara anonymiserade och har i uppsatsen fått fingerade namn.

Jag är sedan tidigare bekant med några av de jag intervjuat och har vid tidigare tillfällen fört samtal om ämnen som tangerar uppsatsens syfte och frågeställningar. Detta har varit en svår avvägning mellan att ha en närhet och distans till mina informanter. Jag har haft en kritisk dialog med mig själv om jag har kunnat påverka informanterna i någon riktning. Till exempel hur våra tidigare samtal på ett undermedvetet eller medvetet plan har kunnat haft något inflytande på intervjusamtalet. Det är dock omöjligt att svara på. Min ambition har varit att ställa så öppna frågor som möjligt, men jag inser att följdfrågor vid några tillfällen kan ha varit ledande då intervjuformen har övergått i en samtalssituation. Strävan att utveckla informella samtalsliknande intervjusituationer i kombination med min tidigare bekantskap med några av informanterna har troligtvis bidragit till att informanterna vid tillfällen kunde "rätta till" saker som jag eventuellt missförstod

under själva intervjun. Jag vill även förtydliga att jag ser min roll som medlare mellan olika filosofiska synsätt inom odling. Jag strävar därför mot att inte bedöma sanningshalten i informanternas utsagor (May 2003). Men jag inser att risken är överhängande att jag har tolkat mina informanter på ett annorlunda sätt än de själva har haft för avsikt att uttrycka. Detta är emellertid ofrånkomligt om forskningsarbete ses som "ett gemensamt äventyr" där information och erfarenheter delas (May 2003). Intervjuer har gjorts med personer som kan ses som företrädare för utbildningar inom olika odlingsinriktningar. Samtliga arbetar på ett konkret sätt med att lära ut om sina respektive odlingsinriktningar, men med olika filosofiska synsätt och epistemologiska utgångspunkter. Urvalet av informanter baseras i huvudsak på individer som jag på olika sätt kommit i kontakt med tidigare och som jag uppfattat har en reflekterande inställning till sin odlingsfilosofi och har en förmåga att lyfta sin blick. Anledningen till att jag valde dem, är att jag ville skapa förutsättningar för fördjupade samtal om hur en överbyggad förståelse kan uppstå mellan olika epistemologiska utgångspunkter och filosofiska synsätt inom odling.

För att ge utrymme för hur informanterna ser på sin egen och andras filosofiska synsätt och epistemologiska utgångspunkter har jag valt att redogöra för resultatet genom att ge varje informant ett eget stycke. Intervjuerna har transkriberats i sin helhet där jag sammanfattat materialet och valt ut lämpliga citat som jag uppfattar som relevanta för att besvara, spegla och nyansera uppsatsens frågeställningar. Ifall det funnits luckor i materialet har jag antingen gjort en uppföljningsintervju eller skickat kompletterande frågor till informanten som de besvarat över e-mail eller chatt. Under arbetsprocessens gång har jag även kategoriserat materialet både utefter teman och de olika frågeställningarna. Presentationen av resultatet följer således inte hur samtalet såg ut kronologiskt. Jag har kontinuerligt tolkat materialet i relation till teorier om att överbygga kunskapssyn, epistemologi och ontologi. Allt eftersom jag fått mer kontroll över materialet har jag tagit fram relevanta "kategoriseringar" som svarar på mina frågeställningar. Eftersom jag förklarar innebörden av det informanterna berättar, så ingår värderingar på något vis i processen (May 2003) Jag har själv ett personligt engagemang i frågorna som uppsatsen berör och har valt att utföra en normativ studie. Jag drivs av hur människor överbryggar förståelsen för varandras filosofiska synsätt inom odling samt epistemologiska utgångspunkter, för att fungera som en samlad kraft för en hållbar omställning av livsmedelssystemet.

5. Centrala begrepp

5.1. Kunskapssökande

Inom vetenskapsteorin finns olika sätt att förstå världen – ontologi, samt olika sätt att förstå hur vi får kunskap om världen - epistemologi (Sohlberg 2002). I uppsatsen är jag intresserad av att förstå de olika odlingsinriktningarnas underliggande epistemologi. När jag beskriver kunskapssökande i uppsatsen så utgår jag från Eddy Nehls perspektiv på kunskapssökande för att kunna åstadkomma ett hållbart samhälle som framkommer i hans bokserie med undertiteln ”Förslag till kunskapsteori för ett hållbart samhälle”. Böckerna utgör en kritik mot den dominerande kunskapssynen, som Nehls (2018) menar begränsar vad som är möjligt att göra eller tänka. Böckerna utgår från Gilles Deleuzes & Félix Guattaris begrepp ”rhizom”, vilket är ett begrepp, en förståelsemodell och organiseringsmönster som kritiserar dialektisk tänkande. Begreppet hämtar inspiration från hur växters rhizomer skjuter ut nya utlöpare och fortplantar sig i alla riktningar (Mattson & Wallenstein 2010). Med begreppet ”rhizom” konstruerar Deleuze och Guattari så kallade ”plataer”, där begrepp från olika discipliner sätts i resonans med varandra i syfte att skapa kunskap, handling och förändring, genom ömsesidig och relationell tillblivelse (Nehls 2018). Genom att ordna tänkandet ”rhizomatiskt”, kan det uppstå samtal i ”mellanrummet”, där rhizom utgör själva ”mellanrummet” mellan utsagor från olika håll. Inte bara mellan människor utan även mellan tillexempel religion och filosofi (ibid). Kunskap skapas och samproduceras oftast i vardagen, när samtal som präglas av en förändringsvilja omsätts till handling (ibid.). Nehls (2018) menar därför att det viktigaste att fokusera på inom arbetet för hållbar utveckling är processen i sig, eftersom hållbarhet kräver förändring (ibid). Hållbarhet uppstår när människor tänker och agerar var och en för sig, på ett sätt som är långsiktigt hållbart (ibid). Men vi måste enligt Nehls (2018) arbeta tillsammans för att försöka förstå vad hållbarhet är och hur hållbarhet kan främjas. Detta innebär att hållbarhetsfrågan ägs av oss människor tillsammans, och svaren som ligger till grund för handlingar för hållbarhet är aldrig på förhand givna (Nehls 2018).

5.2. Synsätt

Begreppet ”synsätt” har valts för att tydliggöra hur olika filosofiska synsätt leder till olika epistemologiska grundantaganden. Vanligen struktureras världen i olika dikotomier som till exempel; idealism-materialism, empirism-rationalism, atomism-holism, subjekt-objekt, natur-kultur (Sohlberg 2002). Den alternativa odlingsrörelsen har uppstått ur en holistisk tanketradition, men som senare anpassats till ett fragmentariskt kunskapsparadigm (Gordon Hultsjö 2017). Samhällets kunskapssyn har tidvis präglats av en helhetssyn och tidvis av ett mer fragmentariskt synsätt. Där människans behov av att förstå världen i en kosmologi som rymmer naturen, samhället och människan sägs vara orsaken till båda synsätten (Lindholm 1990). Eftersom det inte går att analysera verkligheten i sin helhet gör människan uppdelningar. Till exempel sker en stor del av människans tänkande genom teorier, som utgörs av insikter eller ett sätt att se på världen. Trots det kan teorier inte anses ge en sann bild av verkligheten som den är (ibid.). I en uppdelningsprocess försvinner helheten och fragmenteringen kan antas leda till flera skilda ting. Till exempel kan det antas utgöra en bidragande orsak till att samhällets brutits upp i olika religiösa, politiska och ekonomiska grupper - eller att vi ser mänskligheten som separerad från naturen (ibid.) Begreppet synsätt används i uppsatsen för att öppna upp för möjligheten att förstå informanternas utsagor om odlingspraktiken inom deras respektive odlingsfilosofi.

6. Resultat

6.1. Att förstå varandras ontologiska utgångspunkter – en intervju med en biodynamisk odlingsutbildning

Evelina arbetar med fenomenologisk forskning där hon följer biodynamiska lantbrukare i deras praktik. Tidigare har hon arbetat i forskningsprojektet BERAS (Building Ecological Regenerative Agriculture and Society), som vill lyfta hur ett kretsloppsriktat jordbruk kan minska övergödningen av Östersjön. I grunden är hon dock etnolog och har doktorerat inom ett helt annat ämnesområde. Parallellt med sitt nuvarande forskningsprojekt undervisar Evelina på Skillebyholm i enskilda ämnen och är dessutom med och driver den biodynamiska odlingsutbildningen BING(N) – Biodynamic Initiative for the Next Generation (Nordic). Denna utbildning tar plats i de nordiska länderna Norge, Sverige, Danmark och Finland och startades år 2012. Utbildningen löper under tre år och består av seminarier, praktik på gårdar, självreflektion och ett mentorskap. Syftet med utbildningen är att studenterna ska få möjligheten till kunskap och kompetens i att arbeta självständigt på en biodynamisk gård. Eftersom utbildningen är biodynamisk och således vilar på en antroposofisk grundsyn, vill den stödja studenternas utveckling i att förstå världen både som en materiell och andlig verklighet.

Evelina berättar att hon är uppvuxen på ett litet lantbruk och har därför med sig den praktiska dimensionen av lantbruket hemifrån. Hon flyttade nyligen ut med sin familj till en mindre gård i Södermanland och berättar att hon kom in i lantbruksfrågorna genom Östersjörprojektet BERAS (Building Ecological Regenerative Agriculture and Society), vilka sökte en person med en samhällsvetenskaplig anknytning. Hon fick där studera lantbruk på ett teoretiskt plan genom att jämföra olika odlingsystem ur ett systemperspektiv. Hon berättar att hon är särskilt intresserad av ”omställning och transformationsprocesser”.

I intervjun så förklarar hon att det är viktigt att olika inriktningar inom odling slutar prata om vem som har rätt och fel. Hon menar att hon kan se att andra har rätt, i sitt sätt att tänka. Evelina menar att början till att skapa förståelse mellan odlingsinriktningar är att människor har insikt att de har olika ontologiska utgångspunkter. Det menar Evelina bidrar till att människor kan se hur olika metoder och förhållningssätt leder till olika resultat. Evelina menar emellertid att ”verkligheten” som sådan alltid är densamma, men att vi närmar oss den på olika sätt. Hon förklarar:

För mig är biodynamiken mer än livsmedelssystemet, det är ett sätt att förhålla sig till världen och hela vår roll i den. Någonting som blir väldigt existentiell. Allt det antroposofiska har ju en existentiell aspekt och det är nog därför jag har gått i gång på biodynamiken. Det blir så patetiskt att säga att det handlar om att man vill rädda världen, men det är ju det att vi behöver göra det. Vi behöver inse att vi är en del av världen och naturen, vi är inte skild från den och då är biodynamiken för mig ett sätt att närma mig det. Men det finns såklart andra sätt också. (Evelina)

Evelina berättar sedan att biodynamisk odling för biodynamiska odlare inte är en teori utan en ontologi. Hon förklarar att det kommer ur en förståelse eller upplevelse av någonting som man sen upplever bekräftas och fördjupas när man möter den biodynamiska odlingsmetoden. Evelina förklarar att det kan finnas olika saker som slår an hos olika människor. Hon vidareutvecklar att det till exempel kan utgöras av upplevelsen av kvaliteten i det som odlas biodynamiskt eller upplevelser av att naturen är besjälad och att inom den biodynamiska rörelsen finns människor som sätter ord på det man tänkt eller känt, på ett sätt som resonerar i en. Hon påminner mig om att jordbruk är ett praktiskt yrke där de yrkesverksamma arbetar med de olika grundelementen (jord, luft, eld och vatten) och att lantbrukare sällan ”svävar i väg” och reflekterar över sin egen eller andras odlingsteori eller ontologiska utgångspunkter.

Evelina tänker att den biodynamiska rörelsen nog har varit lite upptagen med sig själv, och att rörelsen haft svårt att förmedla på ett tydligt sätt om vad biodynamisk odling handlar om. De olika odlingsinriktningars kunskapssyner berättar Evelina möts genom en ömsesidig förståelse när människor som representerar de olika odlingsinriktningarna träffas i andra forum och nätverk för att fördjupa sina kunskaper inom ett särskilt ämne till exempel hur vi arbetar med våra odlingsjor. Hon menar att det finns många saker som förenar samtliga odlingsinriktningar till exempel jordbearbetning eller gödslingsstrategier. I synnerhet uppfattar hon att det nu finns en annan stämning, på grund av att begreppet ”regenerativ odling” blivit alltmer populärt som ett samlingsbegrepp för odlingsinriktningar som vill skapa en hållbar omställning av livsmedelssystemet. Regenerativt jordbruk kan tolkas på flera sätt menar informanten, och menar att begreppet skulle kunna fungera som en möjlighet för att både kunna överbygga

synsätt och fördjupa samtal om till exempel varför det är viktigt med livet i jorden och vad som är människans roll i naturen och i odlingsystemet. Hon berättar en anekdot om hur ursprungsbefolkningar världen över har gått samman och uttryckt kritik mot den regenerativa odlings ambitioner ”att imitera naturen”, då ursprungsbefolkningarna menar att människor i själva verket *är* naturen. Informanten uttrycker att det här finns ett intressant spänningsfält. Det biodynamiska delar å ena sidan dessa tankegångar, men å andra sidan menar att människan ”har ett ansvar” för att påverka evolutionen.

Evelina uppfattar det pågående samtalet mellan människor som representerar olika filosofiska synsätt inom odling som givande för henne. En ontologi utan praktik och reflektioner runt erfarenheter menar hon riskerar att stagnera. Den potentiella faran att ”urvattnas” för att man möter andras perspektiv uppfattar hon i grunden inte finns. Evelina uttrycker att det för hennes egen del förhåller sig tvärtom. Att det är ett sätt att fördjupas i sitt eget arbete genom att möta ett annat perspektiv inom odling. Det här utbytet av perspektiv förklarar Evelina gör det möjligt att upptäcka att ”så här gör dom, men så gör inte jag, för att jag vill ha det så här”. Hon förtydligar att det är viktigt att inte bli för polemisk i sådana samtalssituationer och måla in sig i ett hörn om man intresserar sig för en särskild odlingsinriktning. Evelina förklarar att det är en balansgång mellan att hålla fast vid sitt synsätt och att inkludera andra synsätt och därigenom behöva göra kompromisser. Hon berättar om att lärarna i den biodynamiska odlingsutbildningen har velat lyfta andra odlingsinriktningar, men att studenterna då uttryckt att det inte får ske på bekostnad av fördjupningen inom den biodynamiska odlingsinriktningen. Studenterna menar att det är det enda forumet där de får träffa människor med liknande tankar och idéer, och att det därför är viktigt att utbildningen fungerar som ett forum för att kunna få fördjupas inom just den biodynamiska praktiken. Evelina menar att ”det mellanmänniska” som utgörs av hur vi förhåller oss till vår omvärld och skapar mening till varandra, spelar väldigt stor roll för människor i allmänhet, och inte minst för lantbrukare. Hon förklarar att det till exempel vid omställning av lantbruk, är avgörande att ha andra likasinnade lantbrukare i sitt nätverk. Evelina uttrycker att vi människor är sociala varelser och vi vill gärna ha bekräftelse på det vi gör och inte vara helt ensamma och udda. Hon menar därför att det är viktigt att värdet av den biodynamiska odlingen når ut till människor i samhället.

Det biodynamiska ska inte bli en subkultur. Kan vi överbrygga det här i samhället så att det blir något större och nå de som inte är med? (Evelina)

Evelina uttrycker att det självklart finns en del människor som ”ser rött” när särskilda odlingsinriktningar kommer på tal. Detta menar hon gör att alla sorters lantbrukare i gemensamma samtal får tona ner vilken odlingsinriktning de

praktiserar för att i stället fokusera på vad som förenar deras gemensamma praktiker och målsättningar. Detta kan utgöras av odlingstekniska frågor eller att diskutera kvaliteten på det som odlas. Hon förklarar att i synnerhet biodynamisk odling är ett begrepp som ofta väcker mycket känslor hos människor och förklarar att det resulterat i ett särskilt tillvägagångssätt när hon föreläser. Evelina brukar börja med att berätta för sina åhörare om vad hon uppfattar som ”grunden” för den biodynamiska odlingsinriktningen: Gårdsindividualiteten, växtföljden, att vara självförsörjande på växtnäringsämnen och att försöka odla så kvalitativa grödor som möjligt. Hon förklarar att i princip alla är överens om detta. Därefter berättar hon mer detaljerat om odlingsinriktningen. Evelina uttrycker att särskilt de biodynamiska preparaten kan vara knepigt för en del människor att acceptera. Hon förklarar att majoriteten rycker på axlarna, men att ett fåtal alltid hakar upp sig eftersom de tycker att preparaten är ”hokus pokus”. Hon har dock svårt att svara på vad det kan bero på, men tycker sig ha lagt märke till att det just i Sverige uppstår en konflikt i en del människor mellan spiritualitet och vetenskaplighet. Hon upplever att det är viktigt för en del människor att allt som har med jordbruk och medicin att göra, hamnar i ett slags ”vetenskapsfack”. Trots att hon noterat att människor i övrigt kan vara väldigt spirituella, men i förhållande till helt andra saker. Varför det förhåller sig på det här viset har hon inget svar på.

Evelina berättar att hon i sitt fenomenologiska forskningsarbete märker att det typiska för biodynamiska lantbrukare är att reflektera över sina erfarenheter. Hon förklarar att de ofta utvecklar en ”imaginär förmåga, genom en medveten praktik”. Som innebär att reflektera över både framtid och dåtid. Till exempel förmågan att kunna föreställa sig grönsakerna ur de fröer som sås i jorden, eller förmågan att kunna se tillbaka på hur en sådd blev i efterhand. Hon menar att det finns en stor lust att experimentera med nya metoder bland biodynamiska odlare, men att det kan vara svårt att utvärdera hur lyckade resultaten ur experimenten varit. ”Vi vet helt enkelt inte vad vi ska ställa för frågor för att veta om de har lyckats eller inte” förklarar hon. Hon menar att detta kan bero på att biodynamiska odlare har en annan syn på värde och därigenom intresserar sig för saker som inte kan mätas med vetenskapliga metoder. Evelina uttrycker även att biodynamiska odlare utgår från gården och platsen. Hon förklarar att gården som plats är något som odlaren är med och återskapar hela tiden. De står inte ”utanför” processen att forma platsen, förklarar hon. Utan odlingspraktiken sker inom en tids-rumslig dimension. Evelina förklarar att vi behöver utveckla en ”jag-du relation” till gården, och att vi bör se naturen och omgivningen utifrån ett subjektivt synsätt, vilket kan uttrycka sig genom att odlaren har en närvaro i arbetsuppgifter och använder sina sinnen för att utföra arbetsuppgifter på ett självklart sätt.

Hon tycker att den biodynamiska rörelsen ska engagera sig i det politiska förändringsarbetet för ett hållbart livsmedelssystem och har en uppgift där. Men samtidigt menar Evelina att alla som praktiserar biodynamisk odling nödvändigtvis inte behöver engagera sig politiskt, utan förtydligar att människor kan ha olika uppgifter. Över lag menar Evelina att det finns en groende vilja i den biodynamiska odlingsrörelsen att engagera sig i politiskt förändringsarbete och att söka ett utbyte med andra organisationer som arbetar med liknande saker. Evelina förklarar samtidigt att det lever en fråga inom den biodynamiska rörelsen att ju mer de engagerar sig i annat och vill övertyga andra, desto större risk är det att den biodynamiska odlingsrörelsen urvattnas, för att den tvingas göra för stora kompromisser. Hon uttrycker att det måste finnas en mångfald av odlingsinriktningar. Därmed menar hon att lösningen inte ligger i att den biodynamiska rörelsen övertygar alla om att bli biodynamiker. Men Evelina uttrycker att det definitivt skulle vara bra om det fanns fler, eftersom hon är övertygad om att det biodynamiska perspektivet behövs idag och har något viktigt att tillföra både livsmedelssystemet och världen.

6.2. Att balansera mellan situationskunskap och systemkritik – en intervju med en agroekologisk odlingsutbildning

Vera är en del av den agroekologiska rörelsen och studerar sista året till hortonom på SLU i Alnarp. Samtidigt har hon påbörjat sin lärarroll på folkhögskoleutbildningen ”Agroekologi – Småskalig odling i praktik och perspektiv” på Karlskoga folkhögskola. Utbildningen utgår dels från folkhögskolan, dels från gården Rikkenstorp - ett litet jordbruk i bergslagen med djurhållning och grönsaksodling. Sedan ett par år tillbaka är Vera medlem i NOrdbruk - den svenska grenen av den internationella bondeorganisationen La via Campesina, som bedriver politiskt påverkansarbete på olika nivåer. La via Campesina myntade i slutet av förra århundradet begreppet ”matsuveränitet” som ett slags motförslag mot den rådande diskursen om matsäkerhet och världshandelspolitik. Matsuveränitet handlar om att säkra lantbrukare och landsbygdsbefolkning möjligheter att producera sin egen mat, eller för att uttrycka det mer explicit; Flytta tillbaka makten över livsmedelsproduktionen från världshandeln till de (småskaliga) livsmedelsproducenterna. Vera berättar att hon inom kort flyttar till en gård i Jämtland, där hon planerar att starta ett andelsjordbruk med grönsaksodling tillsammans med andra inom NOrdbruk. Veras tidigare odlingserfarenhet berättar hon dock är begränsade.

I intervjun uttrycker Vera att den utbildning hon känner till på SLU syftar till att upprätthålla ett industriellt lantbruk, som hon menar kännetecknas av teknikanvändning och insatsmedel i form av pesticider och mineralgödsel. Vera menar att det kommer pengar till SLU:s forskning genom industrin. Att företag investerar pengar i forskning och att det finns en agenda.

De [industrin] vill ha någonting och vill att vi ska bidra [med kunskap]. Även när vi läser marklära och växtfysiologi så läggs inget fokus på att prata om systemet och vilka politiska krafter som styr i bakgrunden. (Vera)

Hennes bild är om människor börjar arbeta med olika alternativa metoder på gräsrotsnivå så ser industrin det och förstår vikten av att hinna före och börja forska på detta för att kunna ”äga” begreppet. Detta menar Vera leder till att begreppen blir förflyttade ur sin politiska och sociala kontext, och därmed ”neutraliseras”. Men hon ser samtidigt att det på SLU finns forskare som tycker att det är viktigt att lyfta just den här problematiken med att begreppen ”neutraliseras”. Vera

konstaterar att det nog inte bara finns ett sätt att göra akademi på. ”Man kan säkert bredda lite, hitta på nya grejer och vara lite mer tvärvetenskaplig” menar hon. Därför tänker Vera att det är viktigt att akademien inte reproducerar akademi inom sig själv, utan vågar gå andra vägar. Det förklarar hon kan handla om att upprätta en annan slags kommunikation och att publicera forskningsresultat på ett annat sätt så att det når en bredare publik.

Vera berättar att människor oftast inte är intresserade av att arbeta med både teori och praktik. Men att det är viktigt att stötta varandras sätt att arbeta på. Hon gör en jämförelse med hur de olika delarna av en kropp interagerar.

Det behövs ögon som ser och ben som rör på sig. Vi klarar oss inte på bara det ena eller det andra. Har vi inga ben så kommer vi ingenstans – men har vi inga ögon så ser vi inte var vi går.
(Vera)

Det finns ett problem menar Vera, i det faktum att praktiker oftast inte stödjer teoretiker. I synnerhet de som väljer att se på livsmedelssystemet utifrån ett strukturellt perspektiv. Hon menar att det ofta blir att människor som vill studera vid odlingsutbildningar väljer en praktiskt orienterad utbildning och känner att ”nu måste jag försvara det här valet”. Hon ser dock inte att det behöver finnas en tydlig uppdelning mellan teori och praktik utan menar att dom bästa systemkritikerna också är praktiker. Allt för många hävdar att de inte har tid med systemkritik, uttrycker Vera.

Vera säger att det industriella- och alternativa livsmedelssystemet står för olika berättelser, men samtidigt hänger samman. När det industriella lantbruket som kännetecknas av teknik och insatsmedel, tar ett steg mot total dominans av produktionen så vill hon att lantbrukare tar ett steg framåt och säger att ”nej, här ska jag producera”. Hon menar att det finns ett överhängande hot att det blir allt färre livsmedelsproducenter inom en kort tid. Det är därför det är viktigt att olika praktiskt inriktade odlingsutbildningar finns och skapar nya sätt att vara livsmedelsproducent på menar Vera. Hon uttrycker en besvikelse över att vi har tappat kontakten mellan konsument och producent. Att försöka korta livsmedelskedjan på olika sätt menar Vera kommer ur denna känsla av distans. Något som konsumenten helt enkelt inte är nöjd med. Samtidigt uttrycker hon att många konsumenter inte längre bryr sig om livsmedelsproduktion överhuvudtaget, som ett resultat av att de helt och hållet har förlorat relationen till lantbruket.

Vera menar att alla typer av småbruk är betydelsefulla, eftersom de går en annan väg än det industrialiserade jordbruket. Hon tycker även att det är viktigt att ifrågasätta ägandeformer och att uppmuntra till kollektivt ägarstrukturer. Hon menar att även utvecklingen av en tillitskultur behöver lyftas fram. Inom

odlingsutbildningar anser Vera att det är viktigt att vi tydligare talar om saker som kontext, avsändare och politik. Samtidigt lyfter hon att det såklart är bra att andra "rena" odlingsutbildningar finns. Vera menar att det är viktigt att tillföra en fördjupad kunskapsbild i sammanhang där det finns förändrings- och omställningsvilja. Därför tar hon aktivt kontakt med andra folkhögskoleutbildningar, med inriktning mot hållbar odlingspraktik, för att berätta om den politiska och strukturella delen av livsmedelssystemet. Vera förklarar att hon gör detta för att studenterna inte ska bli "bortkopplade från verkligheten". Hon menar att det är en kombination av orsaker, som leder till att människor endast tar till sig vissa delar av verkligheten. Evelina tänker att det kan vara svårt för människor att ta till sig komplexa problem, vilket resulterar i tendensen att försöka finna "enkla lösningar". Vera uttrycker dock att "lokala lösningar" på problemen inte existerar men ändå är betydelsefulla för hållbar omställning av livsmedelssystemet. Hon uttrycker därför att det är viktigt att fundera på hur de olika perspektiven kan samarbeta och stödja varandra, då alla inte kan göra allt. Men också eftersom ett fokus på arbete med lokala lösningar kan leda till en känsla av otillräcklighet. Vera tror att det är vanligt att på ett individuellt plan motivera de handlingar man gör som "tillräckliga", för att slippa känslan av otillräcklighet. Dock menar hon att arbetet med lokala lösningar, utan hänsyn till den strukturella synen på livsmedelssystemet riskerar att leda till en känsla av isolering och alienering i längden. Varför det leder till de känslorna, vidareutvecklar dock inte Vera.

Vera förklarar att en av agroekologins styrkor är att agroekologi inte kännetecknas av en uppsättning metoder utan snarare är ett sätt att se på varje enskild plats och de förutsättningar som finns där. Detta menar hon gör att många olika odlingsmetoder kan sammanvävas i ett agroekologiskt odlingssystem och att inspiration kan hämtas från flera håll, men vidhåller att om rörelsen för agroekologi i första hand fokuserar på metoder så blir den mer "låst". Samtidigt resonerar hon kring att det faktum agroekologin inte utgörs av någon särskild metod, riskerar att bli en svaghet under de förhållanden som råder i samhället just nu. När jag frågar om de spirituella dimensionerna av agroekologin så berättar Vera att hon inte känner till den. Dock uttrycker Vera att hon personligen är spirituell. Hon uppskattar därför detta inslag inom agroekologin så länge det inte övergår till att bli för organiserat och mindre frivilligt eller som hon uttrycker det "går emot rättigheter, rättvisa och acceptans - eller leder bort från våra mål inom matsuveränitetsrörelsen".

Vera uttrycker att om situationen utvecklas mot att allt färre vill eller kan bruka jorden, så spelar det politiska arbetet i förlängningen ingen roll – eftersom målet är att fler ska bruka jord och att rådigheten över naturresurserna ska flyttas tillbaka till

lantbrukarna och landsbygdsbefolkningen. Lösningen menar hon ligger i lagar som förändrar det ekonomiska systemet och som tar bort frihandelsavtal som missgynnar enskilda lantbrukare. Vera menar att när beslut i samhället är dåliga, är det ofta ett resultat av att de som tar besluten är för långt ifrån de individer eller sammanhang som påverkas av besluten.

6.3. Att arbeta med helheten – en intervju med en odlingsutbildning inom permakultur

John är utbildad humanekolog och berättar hur han kom i kontakt med permakultur genom den skogsträdgård som växt fram på Holma Folkhögskola, som allt sedan starten fungerat som en experiment- och visningsträdgård för skogsträdgårdsodling. Som ett resultat av sitt engagemang på Holka Folkhögskola valde han att skaffa en diplomering i permakulturdesign och tog samtidigt ett styrelseuppdrag på folkhögskolan. John arbetar nu på Holma folkhögskola sedan fem år tillbaka och uttrycker att han ständigt fördjupar sitt förhållningssätt till permakulturen.

För mig är permakultur ett levnadssätt och ett sätt att klara min vardag. Ett förhållningssätt till planeten och människor och hur vi delar med oss. Det är inte bara ett sätt att odla. (John)

John menar att ”i det vanliga samhället”, så löses problem med förenklade lösningar, vilket han menar är resultatet av ”att tänka i stuprör”. John förklarar att permakulturen och Holma Folkhögskola vänder sig mot den tanken:

Vi ska jobba med helheten! Vi löser inte symptom, utan vi ska jobba med problemet. På det sättet skiljer sig kunskapsbyggandet åt [från ”det vanliga samhället”]. Vi tar hänsyn till helheten först och utifrån helheten så bygger vi med små steg upp det vi behöver [för att kunna leva hållbart]. (John)

När John resonerar om permakultur som odlingsystem i jämförelse med andra odlingsinriktningar, som också strävar efter hållbar omställning av livsmedelssystemet, så menar han att det finns fler likheter än skillnader. John tar upp exemplet biodynamisk odling och menar att biodynamisk odling, precis som permakultur utgår från en känsla av omtanke för omgivningen och om en ”helhet”. John menar att det ekologiska odlingsystemet utgör ett undantag, eftersom han anser att det förhåller sig till ett regelsystem i första hand och etik i andra hand. Han menar att den ekologiska odlingen i Sverige framför allt utvecklats till att bli en certifiering, i syfte att skapa en tilltro mellan producent och konsument. John menar att det finns en skillnad i intentionerna bakom dagens ekologiska odling och permakulturen. Han menar att inom permakultur tillåter man inte sin verksamhet blir för stor och inom permakulturen arbetar man ofta som medproducent tillsammans med andra inom ett visst område.

John berättar hur han upplever att toleransen för att närma sig olika typer av andlighet är större inom permakultur än vad den är inom den biodynamiska rörelsen. John menar att det är ett resultat av att den biodynamiska odlingsmetoden inte är så öppen för tolkning utan styrd av vad antroposofins grundare Rudolf Steiner formulerade för snart hundra år sedan. Vilket visar sig genom en strikt

användning av de biodynamiska preparaten och att som odlare förhålla sig till de olika planeterna i kosmos genom den så kallade "såkalendern". Hans bild är därför att den biodynamiska odlingsmetoden inte är så öppen för tolkning, även om den i likhet med permakultur utgår från ett holistiskt tankesätt. I jämförelse menar han att permakulturen och "en regenerativ livsstil", innebär att leva andligt, samtidigt som han uttrycker att andlighet kan vara något personligt.

Jag har inga som helst problem med biodynamiken, jag tycker det är fantastiskt. Men det kanske inte är vad som ligger mig allra närmast. Men för dem som det gör det för så är det ju strålande! Men jag kan själv inte riktigt relatera till de delar som jag tycker kan vara lite för styrda. (John)

Det som John tycker saknas i biodynamisk odling är "designen" av odlingssystemet. Inom permakulturen vill hålla man hålla koll på samtliga moment, för att utröna hur tillexempel träd, buskar, örtartade växter samspelar i odlingen. Det här sättet att "tänka", tror han att biodynamiker skulle kunna vara behjälpta av. John uttrycker att odlingssystemen skulle kunna fungera som kompletterande verktyg för att kunna bygga hållbara odlingssystem. När jag frågar hur denna kunskapsöverföring ska kunna ske, förklarar han att han tror att det i slutändan handlar om hur öppen man är som person inför mötet med andra odlingsinriktningar ifall detta utbyte sker. John berättar att han har stött på biodynamiker som faktiskt har tyckt att permakultur är ett "kompletterande verktyg", men att han även talat med biodynamiker som menar på att permakultur är ett "konkurrerande tankesätt" för att kunna bygga ett hållbart livsmedelssystem. John tycker att det är viktigt att förhålla sig öppen till andras synsätt. Han menar att det är viktigt att som individ ha inställningen att man "utgår från helheten" och att därifrån, tillsammans med andra, försöka bygga vad de han kallar "strukturer". Han nämner att människor inom de olika odlingsinriktningarna har sina respektive teorier för hur de tänker att någonting inom odlingssystemet borde fungera, men att ingen riktigt har koll förrän de verkligen testat. John uttrycker att det blir ett experimenterande utifrån sin egen plats och sin egen andliga upplevelse. Han jämför i det här sammanhanget också den biodynamiska rörelsen förhållningssätt till gården som en "organism" vid hur en permakulturist anlägger en komplicerad skogsträdgård, bygger ett hus och samtidigt börjar se hur olika växter samspelar på platsen. Han förklarar att om en låter sig vägledas av permakulturens principer om social, ekologisk och ekonomisk, och andlig nivå så kommer det leda till ett "självförbättrande system", där människan ingår på ett naturligt sätt. John kopplar resonemanget om experimenterandet inom ramen för sin plats, med den första permakulturprincipen "observera och interagera", som ett sätt att förhålla sig till omgivningen vid anläggandet av en odling.

John nämner att Holma Folkhögskola har många samarbeten med andra utbildningar. Han berättar att han vid flera tillfällen har föreläst på SLU i Alnarp

och att även representanter från SLU i Alnarp varit på besök på Holma Folkhögskola vid flera tillfällen, för att utröna hur de kan arbeta tillsammans. Han nämner att det till exempel mynnat ut i gemensamma ansökningar om EU-bidrag till projekt inom Agroforestry. John uttrycker att det finns en kontinuerlig dialog mellan Holma Folkhögskola och vad han kallar för ”nyckelpersoner på SLU” där det sker ett ömsesidigt utbyte av information och kunskaper. Han förklarar att de berättar för varandra om vad för saker de har på gång och ber den andra parten att ge synpunkter. Men John förtydligar emellertid att de samarbeten som finns är på personnivå, och inte gäller hela SLU som universitet. John tycker att mycket i universitetsvärlden har förändrats till det bättre, men att universiteten utgör ett exempel på hur dåligt samhället är på att arbeta tvärvetenskapligt. Han förklarar att det beror på att själva grundidén med akademisk utbildning är att ”jag läser till det här och här blir jag expert”. En annan sak som John noterat är att många kursdeltagare på Holma folkhögskola har gått eller går på SLU. Det är oftast landskapsarkitekter eller trädgårdsvetare av olika slag, berättar han.

John förklarar att de som arbetar på utbildningar inom odling utanför universitetsvärlden har utbyten med varandra och samtalar med varandra för att undersöka hur utbildningar inom odling kan samverka mer. Han berättar att de hör av sig till varandra kontinuerligt för att berätta för varandra om vilka projekt de har på gång och konsekvent undersöker möjligheten att göra något tillsammans ”Det finns ju mycket av dom här informella samtalen pågående hela tiden” berättar han. Han berättar att de även försöker se hur de kan ”komplettera” varandras kunskaper och arbetssätt, genom att undersöka varandras kursmaterial. Han berättar att det inte bara handlar om att de delar en samsyn om vikten av en hållbar omställning av livsmedelssystemet, utan även att samtalen är ett resultat av att personal på de olika folkhögskolorna känner varandra på ett personligt plan. John berättar att det ibland leder till att de gör bidragsansökningar ihop till externa projekt, även om han upplever att det är svårt att få igenom på grund av att samhället är för ”stelbent”.

Det man märker när man går in i de här formella samtalen [i syfte att skriva bidragsansökningar] är att man behöver läsa in det i ett ramverk av hur samhället har sett framför sig hur det här ska se ut – där de inte tar hänsyn till helheten. Man tvingas förhålla sig till dom här idéerna som börjar uppifrån och ner. Hur man än betar sig så kommer man behöva ta hänsyn till det på något sätt. Det går inte att ignorera det. Man kommer ingenstans, utan måste hela tiden stänga sig blodig. (John)

John berättar att de människor som söker sig till Holma folkhögskola, drömmer om väldigt olika saker. Vissa kommer inte med så stora drömmar, men lämnar med desto större drömmar, berättar han. Han berättar att det även är vanligt att människor som har gått andra folkhögskolor inom odling som tar med sig kunskaper därifrån. Något som John ser som gemensamt för de som söker sig till Holma Folkhögskola är att personerna ofta är samhällskritiska. När jag frågar om

hur permakulturen förhåller sig till den agroekologiska rörelsen, berättar John att hans bild av den agroekologiska odlingsrörelsen är att den är ganska liten i Sverige. Detta tror han har att göra med att människor i Sverige har det ganska bra ställt generellt sett. De konkreta handlingar som han har noterat är främst i städer kring hur man organiserar strategiskt gentemot kommuner och därigenom få mark tilldelat för odling. I urbana miljöer är mötet mellan kulturer och vikten av ”platser att vara på” oftast viktigare än idén om livsmedelsförsörjning, menar han. Det finns en skillnad mellan detta och rörelser som till exempel strävar mot att genomföra jordreformer. Enligt Johns erfarenhet så lever inte den rörelsen i Sverige och inte heller på Holma Folkhögskola.

Det finns inga deltagare som kommer till oss och uttrycker att dom vill driva de här frågorna [till exempel jordreformer]. Eller kanske finns det en och annan, men i så fall är dom väldigt få. (John)

Enligt John så utgår permakultur i första hand från tanken att människor ska gå från att vara konsumenter till att bli producenter. Vissa permakulturodlare, menar han tolkar det som att producera mat för andra människor. Människor som bor i urbana miljöer, köper i allt högre grad handlar mat från ”stadsodlare”. Han tänker att det kanske kan vara ”en lägre hängande frukt” för många än att själva skaffa mark och producera mat. När oljan blir dyrare så kommer människor till större del behöva producera sin mat, även i städer, resonerar John vidare. Holma Folkhögskola har under en period haft mycket deltagare från just urbana områden. ”Trenden runt permakultur hade fångats upp av urbana människor” förklarar han, men tillägger att det inte är någon trend - eftersom det inte kommer gå över. Han menar att merparten av de urbana människor som tidigare sökt sig till utbildningarna haft ambitionen att återvända till städer för att starta upp kommersiella stadsnära odlingar. Han förklarar att modellen market gardening är ”ett sätt att överleva på odling i stan, även om det inte ger mycket i timpeng”, något som John menar leder till att få orkar hålla på mer än ett par år. Han menar dessutom att de nu börjar se att det är ganska mättat vad gäller odlingar med konceptet ”market gardening” i Skåne. ”Det finns otroligt många som gör det här just nu, och alla ska göra ett väldigt liknande koncept - bladgrönt på våren, snabba kulturer och groddar på vintern”. Han berättar att många kommer med just den här formen av företagsidéer till Holma, men att de som håller kurserna försöker styra in studenterna på andra tankar.

Vårt uppdrag är inte att ta ner drömmar och ambitionerna, utan att förklara att det här är en utopisk bild man har fått om hur lätt det här [market gardening] ska vara. (John)

John förklarar att de i stället strävar efter att ”öppna upp studenternas ögon” för det han kallar för ”samhushållningsidéer”. Han menar att det handlar om att bygga ett nätverk utifrån sina behov, och inte bara utifrån vad man vill. Enligt John kan det

rent konkret handla om att börja byta saker, att jobba mindre och framför allt att jobba tillsammans. Han uppmanar därför studenterna att knyta just de här kontakterna under tiden på Holma. Han upplever även att det är de här idéerna som de flesta människor lämnar Holma folkhögskola med.

Vad gäller kursdeltagare från städer och deras vilja till att återvända till staden, så menar John att det har skett en förändring. I stället väljer nu många människor från städer som gått på Holma folkhögskola att stanna kvar på landsbygden i närområdet för att försöka bygga kollektiva strukturer och miljöer tillsammans. ”Nu börjar urbana människor fortplanta sig ut på landsbygden”, berättar han. Johns uppfattning är att det numera också är fler människor från landsbygden som söker utbildningarna på Holma Folkhögskola och att det uppstått ett ökat intresse för att försörja sig på landsbygden. Han berättar att en del odlar, medan andra hittar på andra saker. Det senaste var att några startade ett mobilt musteri där de samlade upp överblivna äpplen och mustade, berättar han. John berättar att de till och med fått med lantbrukare som kursdeltagare. Något han berättar att de tycker är intressant, men inte riktigt vet hur de ska hantera, eftersom de inte riktigt vet hur man kan arbeta med permakultur i större skala.

John menar att han i dagsläget inte ser så många verksamheter inom permakultur som arbetar med pengar som kretslopp i stället för som flöden och poängterar behovet av att cirkulera resurser. John säger att det rent konkret handlar om att låta sina pengar gynna grannar runt omkring sig så att dom också börjar bygga upp hållbara verksamheter. John frågar sig självt om det räcker att bara vara en plats för inspiration eller om det också är viktigt att kunna visa på vägar vidare? Han tänker att det kanske avgörs av det geografiska läget som man driver sin verksamhet på. John tänker att det därför är viktigt att observera sitt läge för att bli medveten om sin utgångspunkt och sina förutsättningar. Men oavsett var man befinner sig konstaterar John att drivkraften bakom frågan om ett hållbart livsmedelssystem, är detsamma som ”att arbeta för en värld som fungerar”

6.4. När människan griper in i naturen – en intervju med en utbildning inom market gardening

Rickard är odlare i Västergötland på en mindre gård som tidigare haft inriktning mot självförsörjning med odling av vall och spannmål i liten skala, samt en besättning av får och kor, och vid sidan om det betesmark och skog. De senaste åren har gården utvecklats och grönsaksodlingar i fasta bäddar samt flera tunnelväxthus kännetecknar nu gårdsbilden. Rickard berättar att han flyttade till

landsbygden för 30 år sedan. Inledningsvis arbetade han på en biodynamisk gård parallellt med politiskt arbete i riksdagen. De senaste åren har de själva tagit ett aktivt steg mot att bli en biodynamisk gård. Rickard förklarar att det dock fortfarande är odlingsinriktningen ”market gardening” som de arbetar med.

Jag skulle säga att vi har haft samma grundsyn [inom odling] hela tiden. Vi var kanske mer entusiastiska kring dom nya metoderna [market gardening] i början. Men så är det väl ofta när man börjar med någonting nytt och provar ut ny teknik, att då är det väldigt spännande - men efter ett tag så blir det vardag. (Rickard)

Rickard förklarar att han ser odlingsinriktningen ”market gardening” som någonting väldigt brett och att ”småskalig grönsaksproduktion” eller ”småskalig grönsaksodling”, i princip utgör samma sak. En anledning till att det tolkas olika menar han beror på att vi inte har något riktigt bra begrepp för tekniken på svenska. ”Handelsträdgård” är historiskt rätt term förklarar Rickard, men understryker att begreppet ”market gardening” ges en annan innebörd och att det därför är svårt att använda ordet begreppet synonymt med ”handelsträdgård” nu mera. Han lyfter dock att den småskaliga grönsaksodlingen i Sverige, kanske är på väg att utvecklas mot hur handelsträdgårdar såg ut en gång i tiden. En skillnad är att handelsträdgårdarna historiskt sett varit en ”stadsnära företeelse” - eftersom den intensiva grönsakskulturen uppstod för att försörja staden med färska varor, medan ”market gardening” idag främst är en företeelse som förekommer på landsbygden, säger Rickard.

Han berättar att det inom ”market gardening” uppstått många ”avarter” på senare tid, som beror på begränsade kunskaper hos de som startar småskaliga grönsaksodlingar idag. Han berättar att på de kurserna han håller i småskalig grönsaksproduktion, ofta kommer studenter som generellt sett har begränsade kunskaper om odling, men att det är vanligt att studenter har med sig ”bakgrundsinformation” om odlingsteknik som de läst sig till på Internet. Detta innebär utmaningar, eftersom en del tid går åt till att ”sortera” i den information som studenterna tar med sig till kursen. Rickard förklarar att utbildningen enbart är en teoretisk utbildning under vintern som syftar till att försöka lägga en kunskapsgrund och en grundförståelse för småskalig grönsaksodling. Utbildningen är även till viss del färgad av hans värderingar kring kretsloppsjordbruk, berättar han.

Han uttrycker att många människor som kommer in i den alternativa odlingsrörelsen saknar den grundförståelse som han menar krävs, för att förstå varför det finns ett ekologiskt regelverk. Detta menar Rickard yttrar sig genom en bristande förståelse för att jord är någonting annat än ett substrat. Men även genom att inte förstå värdet av att hushålla med växtnäring inom odlingen. Rickard ser det

ekologiska regelverket som en ram för sin egen undervisning, och att övriga kunskaper och principer om odling utgör överkurs.

Det som går utanför det ekologiska regelverket, det får folk hålla på med om dom vill, men det är inte det som utbildningen [inom market gardening] fokuserar på. (Rickard)

Rickard förklarar att många studenter som deltar i utbildningarna om market gardening i första hand vill prata om grönsaksproduktion. Han försöker i sin undervisning att lyfta fokuset till att också inbegripa växtnäringsförsörjningen och hur odlare kan arbeta för att förbättra jordhälsan. För att studenterna ska tillgodogöra sig grundläggande kunskap inom odling och kunna verka på ett hållbart sätt, ser Rickard kretsloppsjordbruk som ett sätt att förklara hur jordbruket kan utformas som en helhet och uttrycker att det handlar om att se vilka ”resurser” som är tillgängliga för en ekologisk odlare i form av växtnäringsämnen och hur odlaren kan hushålla med dessa. Han uttrycker att även en liten odling behöver hushålla med växtnäring för att vara ”en hållbar del i ett större system”. Rickard menar att växtnäringsfrågor utgörs av ”hårda fakta”, som är mer naturvetenskap än någonting man ”tycker”. Rickard har även ett synsätt på odling som utgår från den biodynamiska odlingsmetoden, som grundar sig i idén om ”gårdsorganismen” och ”gårdsindividualiteten”. Rickard uttrycker emellertid att det är en ”personlig utgångspunkt” som han inte förväntar sig att folk i allmänhet ska dela. Eftersom det inte är en biodynamisk utbildning berättar han inte om detaljer runt den biodynamiska odlingen, men låter en del grundläggande principer ”skina igenom” i sin undervisning ändå. I praktiken menar han att det är framför allt kretsloppsjordbruk som grundprincipen för hur ett hållbart jordbruk bör fungera. Han förklarar vad som är skillnaden på detta synsätt, och att tänka mer i ”linjära flöden”, men menar att sådana här betraktelsesätt får kursdeltagarna själva fundera på och ta ställning till. Över lag förfäras dock Rickard över den låga kunskapsnivån kring vad jord är, hos de som studerar odlingsrelaterade utbildningar på både universitet och folkhögskolor. Ifall det finns en förståelse kring jord, så är den enligt Rickard främst på ett teoretiskt plan. Rickard berättar om en situation som uppstod när studenter från en folkhögskoleutbildning inom regenerativ odling kom på ett studiebesök på gården nyligen:

Jag höll upp en näve med jord inför studenterna. Det var vår egen jord, med aggregatbildningar och fyra procents mullhalt. Precis som den ska vara. Man ser ju inte något organiskt material, men det finns ju där. Och så höll jag upp en näve med kompost. Och så frågade jag: ”Vad är det här för något?” Och den gängse uppfattningen [bland människor] är ju att kompost är lika mycket jord, som jord. Och så blandade jag dem och frågade; ”Vad är det jag har nu?” Och studenterna svarade: ”Det är också jord”. (Rickard)

Rickard berättar att han har skrivit flera böcker om småskalig grönsaksproduktion med en bakomliggande tanke att böckerna skulle kunna fungera som kurslitteratur

på flera utbildningar. Han har nu förstått att de faktiskt kommer börja användas på flera folkhögskoleutbildningar inom odling, som en del av kurslitteraturen. Han tycker inte att det finns några formella pågående samtal mellan utbildningar utanför det akademiska, som rör hållbar omställning av livsmedelssystemet. ”Nej, det skulle jag inte säga att det gör - eller jag är inte involverad i ett sådant samtal i alla fall”, förklarar han. Han har dock hört att det finns ett nätverk för folkhögskolor som arbetar med utbildningar inom odling och andra närbesläktade ämnen som till exempel ekopedagogik, men är inte en del av detta. Han tror inte att det finns någon aktivitet inom nätverket för tillfället, utan att det endast existerar ”som en fossil”. I stället har han informella samtal med andra odlare som driver folkhögskoleutbildningar inom alternativ odling. Han nämner särskilt Alsike trädgård, Rikkenstorp. Hola folkhögskola, Holma Folkhögskola, Bäckedals folkhögskola, Skillebyholm och BING(N). Det rör sig emellertid om ”enstaka kontakter” och han upplever inte att det finns ”något egentligt pågående samtal” om hur odlingsutbildningar skulle kunna samarbeta kring odlingsrelaterade frågor som syftar till en hållbar omställning av livsmedelssystemet. Rickard menar dock på att de har fullt upp ändå och känner inget behov av att initiera just de här samtalen.

På frågan hur förståelsen mellan olika odlingsinriktningars filosofiska synsätt kan överbryggas, blir Rickard för en kort sekund tyst och svarar sedan: ”Oj! kan man ens tänka så?” Han berättar sedan hur han upplever att han på ett personligt plan förvisso alltid rört sig i flera sammanhang som det politiska, det praktiska och det andliga. ”Det är liksom parallella spår som är hopvävda. För min del i alla fall”. Samtidigt uttrycker han att det är handlingsvägar som står väldigt långt ifrån varandra och att han inte vet hur man får ihop det på ett övergripande samhällsplan eller inom själva livsmedelssystemet. Rickard menar att allt egentligen mynnar ut i frågan om vilka förändringar vi behöver göra i praktiken. Samtidigt menar han att vi inte ska blunda för att det finns olika ”agendor och världsåskådningar”, som gör att även om man är verksamma inom vad som till synes är samma fält, så står man egentligen för diametralt olika saker. Han uttrycker dock att i ett litet land som Sverige så spelar enskilda personer en ganska stor roll för att kunna överbrygga olika synsätt – i syftet att skapa en hållbar omställning av livsmedelssystemet.

Rickard ser dock en grundläggande skillnad mellan hur olika synsätt ser på människans roll i ekosystemet. Han berättar att han har dålig koll på agroekologi, men berättar att han uppfattar permakultur som en blandning av perspektivet att människan ska ”gripa in i naturen”, och att göra så lite som möjligt för att i stället ”härma naturen” så mycket det går. Biodynamiker, menar han i högre utsträckning vill ”omdana naturen”. Vilket utgör en stor skillnad i synen på vad som är människans uppdrag, enligt Rickard. Dock menar han att den dominerande

odlingsinriktningen över lag, är den som bara tar med sig värderingarna från det nuvarande samhällssystemet in i sättet att odla på.

”Man köper in saker och så säljer man saker. Bara ett linjärt flöde för att det liksom är så man odlar nuförtiden, utan att egentligen i grunden ifrågasätta samhällssystemet.” (Rickard)

Rickard berättar att de för en väldigt levande diskussion på gården kring hur de kan göra mer hållbara val, men att diskussionerna ofta landar i kompromisser. Det bästa hade väl antagligen varit att ”sluta med allt” menar han, och frågar sedan ”För vad är egentligen hållbart om man hårdrar det? Dock är Rickard övertygad om att odlare kan jobba mer med jorden utan att utplåna livet i den, och menar och att det mynnar ut i att se vilka kompromisser som är okej. I arbetet med ”jorden”, ingår exempelvis att vi måste lämna användandet av fossil energi, men även ifrågasätta och göra avkall på andra saker.

Det är lätt att tänka att man har en god intention, men det blir likt förbannat fel, eftersom vi lever i en värld som ser ut som den gör. Om det är att man lägger på orimliga eller olagliga mängder växtnäring eller om det är att man använder plast, eller om det är säsongsförlängning med tunnelväxthus eller om det är lysrörsarmaturer och näringslösning. Det kanske finns gradskillnader? Och olika potential i de olika växtsystemen att röra sig bort från någonting, men alltihop är ju ändå fel. (Rickard)

Rickard menar att han tillhör dem som ”rör sig mot ett annat håll”, och därigenom försöker leva hållbart. Han menar dock att det fortfarande är svårt att göra just det, eftersom man som människa är ”intrasslad i ett system som inte håller”. Han resonerar därefter kring om vi som människor kan göra gott eller om vi bara gör ont. Detta menar han vävs in i diskussionen om djurens roll i odlingssystemet och frågan om människans rätt att råda över liv och död. Rickard menar att vi bör ha djur som en del i odlingssystemet, men vänder sig mot hur vi utrotar arter i ekosystemen i den takten som sker just nu. Han menar att grundfrågan som lantbruket står inför är om människans ingripande i landskapet kan tillföra ”ett högre värde”. Rickard anser att den rådande synen på människan är att vi alltid gör vårt omgivande ekosystem ”lite sämre”, och att fokuset därmed läggs på att ”försöka göra så lite skada som möjligt”. När Rickard resonerar kring framtidens livsmedelssystem så ger han uttryck för en positiv grundsyn på människan, men uttrycker samtidigt hur svår uppgiften är, att göra skillnad inom det rådande systemet.

Jag har ju synen att vi skulle kunna skapa ett större värde i landskapet, men det är väldigt sällan vi gör det. Om man lever idag, där vi står just nu - så är det väldigt svårt att gripa in i ekosystemet på ett sätt som är positivt. Att välja det och att lyckas med det. Det är inte så enkelt. Men det är människans uppgift skulle jag säga. (Rickard)

Hur detta i förlängningen ska kunna ske på ett mer övergripande plan låter Rickard vara en öppen fråga, men uttrycker att det kanske egentligen borde räcka med att höja nivån på de utbildningar som redan finns på folkhögskolor och högskolor som handlar om hållbar omställning av livsmedelssystemet. Han menar dock att han inte riktigt vet vart vi befinner oss, vart vi är på väg och hur vi ska komma vidare med att utveckla ett hållbart livsmedelssystem.

Jag är benägen att hävda att om vi ska kunna vara den här positiva kraften som griper in i ekosystemet, så behöver vi kunskap på en nivå där vi inte rör oss idag. Det är så mycket grundläggande kunskap som vi måste tillgodogöra oss först, där vi inte står. Vilket gör att även vi som har funderat mycket på det här, inte har förutsättningar att formulera en agenda. För att vi kan för lite och är för intrasslade i det här livet. (Rickard)

7. Diskussion

I uppsatsens så delar informanterna med sig av sina erfarenheter av att överbrygga kunskapssyn och möjligheterna för att en ömsesidig förståelse ska kunna uppstå mellan olika filosofiska synsätt inom odling. Den tolkningen jag gör är att informanterna har en öppenhet inför att förstå andra människors filosofiska och epistemologiska utgångspunkter, men att det sträcker sig till en viss gräns. Detta eftersom informanterna upplever att deras verklighetsuppfattningar delvis skiljer dem åt - trots att de utgör en rörelse som strävar mot samma mål; Hållbar omställning av livsmedelssystemet. I resultatet så framkommer genom informanternas utsagor att verklighetsuppfattningarna egentligen inte är särskilt stora, utan fram för allt är skillnader som informanterna *upplever* i sig själva.

Utifrån resultatet verkar det som att informanternas tidigare livserfarenheter, i sammansmältningen med teorier i ett filosofiskt synsätt inom odling, leder till en tolkning av vad som är verklighet. Där en informant ger uttryck för att ”verkligheten alltid är densamma, men att vi närmar oss den från olika perspektiv”. Den gängse uppfattningen är sanningen finns närvarande i världen för oss att upptäcka (Nehls 2018). Dock menar Nehls (2018) att det inte finns någon möjlighet att ställa sig utanför världen, för att på så vis ta reda på påståendet stämmer och menar därför att vårt förhållningssätt till sanningsbegreppet bör vidgas. I samtalen med informanterna så framkommer det till exempel att samtliga informanter upplever att det finns en andlig verklighet, där flera av informanterna drar parallell med ett holistiskt synsätt inom odling.

Jag upplever hos informanterna en stark vilja att gå sin egen väg och ta spjörn mot samhällets kunskapssyn, som i nuläget är fragmentarisk (Lindholm 1990). Trots att den holistiska kunskapssynen förenar informanterna så tycks merparten av informanterna uppfatta att de har mindre med varandras filosofiska synsätt att göra, än vad det framstår som genom samtalen i studien. Denna upplevda ”skillnad”, mellan informanternas filosofiska synsätt tycks vara ett resultat av hur informanter tolkar andra informanternas epistemologiska utgångspunkter.

Ett sätt att förstå detta är genom Nehls (2018) beskrivning av hur människans vill vara en individ, trots att vi människor i grunden utgör ett kollektiv. Det här är något

som enligt Nehls (2018) ofta står i vägen för att arbeta för hållbarhet, men understryker att ingen är oberoende av någon annan, utan allt är relationellt. Ofta väljer vi att se oss som olika eller lika (ibid). Ett förhållningssätt som grundar sig i att vi som kollektivt tillsammans upptäcker och skapar ny kunskap tillsammans kräver att människor till att börja med *tror* att det är möjligt att samtala med varandra i syfte att åstadkomma förnyad hållbar kunskap och därefter visar det i handling (Nehls 2018) De filosofiska synsätten inom odling uppstår således inte i ett vakuum, utan utvecklas i relation till varandra. Trots åtskillnader i metodval för till exempel vad som är den lämpligaste odlingsmetoden, så finns en tydlig gemensam faktor bland informanterna; En vilja att konkret bidra till en hållbar förändring av livsmedelssystemet.

Informanterna har olika föreställningar om andra odlingsinriktningars metoder och synsätt på odling, vilket till exempel framlyfts genom informanternas utsagor om hur andra odlingsinriktningar förhåller sig strikt till sin odlingsfilosofi, snarare än utgår från ett eget experimenterande. Den utforskande inställningen verkar i realiteten vara något som kännetecknar och förenar odlingsinriktningarna, när man lyssnar till de enskilda informanternas utsagor om sin egen odlingsinriktning. Informanterna menar att odlare inom deras respektive odlingspraktiker ”testar” sina teoretiska grundantaganden mot verkligheten. De frågor som berörs inom ramen för experimenten handlar om hur människan kan samspela med det som lever på platsen, hur man kan höja kvaliteten på det som odlas och hur människan kan bidra till att skapa ”självförbättrande system”. Informanterna värderar nyttoaspekten av kunskap. Det vill säga hur väl den teoretiska kunskapen ”svarar” när den omsätts till praktik. Det verkar finnas ett öppet förhållningssätt i hur informanterna värderar resultatet kring de experiment som utförs. Vilket går i linje med att vi människor inte exakt vet vad hållbarhet är (Nehls 2018). Informanternas grundsyn rörande odling är att människan kan gripa in i världen och bidra till att livsmedelssystemet förändras i en mer hållbar riktning. Informanternas olika uppfattningar om odlingsmetoder och tillvägagångssätt att odla jorden, tycks vara resultat av hur de ser på människans uppdrag, men även en varierande syn på vad som är hållbart. Utifrån Nehls (2018) teorier om hållbarhet, bör hållbarhet inte ses som ett statiskt tillstånd eller ett mål i sig, och det är av vikt att individer agerar var och en för sig i vad de uppfattar som långsiktigt hållbart, något som de odlingsinriktningar som informanternas representerar kan anses göra. Informanterna verkar även förstå att målet inte är att alla människor ska ingå i deras filosofiska synsätt inom odling. Tvärtemot verkar informanterna se att andras sätt att arbeta på som kompletterande kunskap och andras sätt att odla på bidrar till samma långsiktiga målsättning. De personliga relationer som upprättas mellan individer inom olika odlingsinriktningar verkar enligt informanternas utsagor bara delvis leda till en ökad förståelse för den teoretiska delen av odlingsfilosofiernas synsätt. Däremot tycks en större förståelse

uppstå runt holistisk kunskapssyn och hur den konkretiseras i odling genom en närvaro som odlare, i syfte att tillföra odlingen och platsen ”ett högre värde”. Emellanåt bidrar samtalen mellan företrädare för olika odlingsinriktningar till gemensamma utbildningsprojekt. I andra fall så ser informanterna inget värde i gemensamma projekt utan väljer att fokusera på den egna odlingen och utbildningen. Det går därför att anta att informanterna ser arbetet för hållbarhet både som en individcentrerad och kollektiv process, där flera faktorer och inte minst individer samverkar. Samtidigt uttrycker informanterna att det på ett bredare samhällsplan saknas grundläggande kunskaper hos människor för att vi gemensamt ska kunna åstadkomma ett hållbart livsmedelssystem. Kunskapsbristen utgörs i synnerhet av förståelse inför vad jord är och jordens betydelse i ett hållbart livsmedelssystem. Denna kunskap konstaterar informanterna saknas även hos människor som läser odlingsutbildningar, med anknytning till hållbar omställning av livsmedelssystemet. Nehls (2018) uttrycker att trots att vi inte vet exakt vad hållbarhet är, så kan vi ändå ha en vag uppfattning om vad som är hållbart och inte. Vad vi dock på förhand inte kan veta är vägen *till* hållbarhet, då det inte utgörs av ett statiskt tillstånd eller mål. Det överensstämmer med informanternas relativa säkerhet kring vad en hållbar odlingspraktik utgörs av, men att den hållbara omställningen av livsmedelssystemet inte uttrycks som lika självklar, utan enligt informanternas utsagor utgörs av olika handlingsvägar, som tillsammans kan leda till en hållbar omställning av livsmedelssystemet.

Det som informanterna tycks mena utgör det överhängande problemet i arbetet för en hållbar omställning av livsmedelssystemet, är den rådande samhällsdiskursen och kunskapssynen, som den är ett resultat av och samtidigt bidrar till att reproducera. Informanten menar att den rådande samhällsdiskursen bland annat resulterar i att färre människor har en relation till jorden. Majoriteten av informanterna verkar dela uppfattningen att kunskap om odling bör ses som någonting plats specifikt, och måste därigenom utvärderas på plats av de individer som utför experiment. En av informanterna uttrycker hur människan behöver få ett personligt och subjektivt förhållande till den platsen de verkar på. Det vill säga att kunskap som uppstår i syfte att åstadkomma hållbarhet, i hög grad är relationell, inte bara människor emellan utan också till sin omgivning. Informanterna talar explicit om att de har gemensamt att de betraktar världen utifrån en helhetssyn, som visar sig i utsagor om hur en odlare bör närma sig arbetet med jorden och platsen utifrån en närvaro. Det holistiska synsättet skiljer sig således markant från det fragmentariska betraktelsesättet tillvägagångssätt där människan inom de delar av vetenskapens ramar ”avslöjar” den kunskap som finns i världen genom att ta isär verkligheten i mindre beståndsdelar (Lindholm 1990). En av informanterna menar att helhetssyn inte ryms i den diskurs som samhället utgörs av, vilket tvingar informanten att anpassa sig för att till exempel kunna söka ekonomiskt stöd till olika

projekt. En av informanten menar att fokuset i den hållbara omställningen av livsmedelssystemet inte ska läggas på odlingsmetoder, eftersom det inte förändrar strukturella förhållanden. Det tycks här råda en samstämmighet bland informanterna att samhällsdiskursen, som utgår från en fragmentarisk kunskapssyn förhindrar en hållbar omställning av livsmedelssystemet. En av informanterna upplever dock att andra filosofiska synsätt inom odling inte *vill* se de strukturella dimensionerna av livsmedelssystemet och därmed inte stödjer de som arbetar för att förändra det. Utifrån andra informanters utsagor så går det att utläsa att det finns en medvetenhet om de strukturella dimensionerna runt livsmedelssystemet, och att informanterna i teorin stödjer politiskt förändringsarbetet. Informanterna beskriver hur de upplever att de själva saknar tillräckliga kunskaper för att på ett konkret sätt kunna göra skillnad i det politiska förändringsarbetet och vet inte hur de kan stödja de som redan arbetar med det politiska förändringsarbetet. Informanterna konstaterar att odlare inom deras respektive filosofiska synsätt oftast väljer att arbeta för den hållbara omställningen av livsmedelssystemet, tillsammans med andra, inom ramen för den egna livsvärlden. Över lag uttrycker dock informanterna inte att det finns något motsatsförhållande mellan tillvägagångssätten, utan att de olika tillvägagångssätten kompletterar varandra.

Informanterna framhåller att de i de odlingsrelaterade samtalen som de har med andra odlingsinriktningar välja att fokusera på vad de kan dela, snarare än vad som skiljer dem åt. Samtalen leder således till utvecklandet av gemensam kunskap. Informanterna befinner sig således i "mellanrummet", som utgörs av mellanmänsklig kommunikation. Informanterna beskriver ofta de samtal som förs som "informella samtal". Även om informanterna inte redogör för hur samtalen ser ut i detalj, tolkar jag utifrån informanternas utsagor de samtal som förs mellan representanter för odlingsutbildningar som ett försök att utröna hur det är möjligt att arbeta med hållbart brukande av jord genom olika metoder. I det faktum att de "kompletterar" varandras kunskaper, uppfattar jag varken något forcerat eller påtvingat utan ett samtal som blir en gemensamt sökande process för ny kunskap, som dock skulle kunna fördjupas, eftersom det i nuläget inte verkar som att informanterna själva tillskriver samtalen i mellanrummet en betydelse av att vara ett verktyg för att ta fram kunskap om hållbar omställning av livsmedelssystemet. Samtidigt som det genom resultatet uppenbaras att mycket information delas mellan olika utbildningar. Nehls (2018) uttrycker hur samtalet kan ses som ett verktyg och sätt att samverka för kunskapsutveckling. Dock krävs att de inblandade inser att samtalet är en gemensam resurs (ibid). Därmed uppstår frågan hur informanterna kan bli varse samtalet som en möjlighet och hur samtalen gå från att skapa "synteser" till att göra nya "kopplingar"? Här verkar en lyssnande inställning och ett inkännande samtalsklimat vara en grundförutsättning (Nehls 2018).

Inom den hållbara omställningen av livsmedelssystemet så utgör samtalen i sig inte målet, utan det viktigaste är att det som resultat av samtalen uppstår handling (Nehls 2018). Informanternas kunskapsframställning som uppstår genom deras odlingsarbete är direkt och handlar som om relationella förhållanden som känslan av platsen och förståelsen för jordens uppbyggnad. Att leva ett sådant "relationellt liv", och att skapa alternativa strukturer tillsammans med andra, är det som flera av informanterna tror kommer skapa en hållbar omställning av livsmedelssystemet. Så som det uttrycktes med enfaset i en intervju genom meningen: "Att arbeta för ett hållbart livsmedelssystem – det är att arbeta för en värld som fungerar", och lät mig därigenom förstå, att nu behöver egentligen ingenting mer sägas. Ord behöver skrida till handling. Hållbar omställning av livsmedelssystemet är således någonting som vi gör tillsammans, genom att vi alla individuellt, utvecklar ett personligt förhållande till jorden eller de som brukar jorden. Således hoppas jag att läsningen av denna uppsats leder till något konkret i dig som läsare. Annars har denna uppsats skrivits förgäves.

Referenser

- Arman, K. (1990). *Biodynamiskt Lantbruk*. Larsons Förlag.
- Deleuze, G & Guattari, F. (2015). *Tusen Platåer*. TankeKraft Förlag.
- Drottberger, A., Melin, M., Lundgren, L. (2021). Alternative Food Networks in Food System Transition—Values, Motivation, and Capacity Building among Young Swedish Market Gardeners. *Sustainability* 13, no. 8: 4502.
- Eriksen, E O & Weigård, J. (2000). *Habermas politiska teori*. Studentlitteratur.
- Fortier, J-M. (2014). *The Market Gardener*. New society publishers.
- Gliessman, S R. (2015). *Agroecology: the Ecology of Sustainable Food systems*. CRC Press.
- Gordon Hultsjö, J. (2017). *Den gröna vetenskapen: En diskursanalys av den svenska odlingsrörelsens förhållande till vetenskap 1960-1980*. Uppsala Universitet.
- Habermas, J. (2005). *Mellan naturalism och religion. Filosofiska uppsatser*. Daidalos.
- Helmfrid, H. (2007). *Natursyn – tre svar på vad natur är*. Rapport nr 1: 2007. Institutionen för stad och land. Sveriges Lantbruksuniversitet.
- Janzon, T. (2018). *The quest for sustainability – a critical reading of permaculture literature*. Uppsala Universitet.
- Lindholm, S. (1990). *Kunskap - från fragment till helhetssyn*. Allmänna förlaget.
- Mattson, H. & Wallenstein S-O (red). (2004). *Deleuze och mångfaldens veck*. Axl books.
- May, T. (2003). *Samhällsvetenskaplig forskning*. Studentlitteratur.
- Mollison, B. (1988). *Permaculture: A designer's manual*. Tagari Publications.

- Mårald, E. (2003). *Ekologiskt lantbruk i backspegeln. I: Är eko reko? Om ekologiskt lantbruk i Sverige*. Formas.
- Nitschke, M. (2019). *Nya gröna vågen” - the new back to the landers: Growing new pathways to the future*. Uppsala Universitet.
- Nehls, E. (2018). *Föränderliga ordningar utan centrum och periferi - Förslag till kunskapsteori för ett hållbart samhälle*. Högskolan Väst
- Paull, John (2011). Attending the First Organic Agriculture Course: Rudolf Steiner’s Agriculture Course at Koberwitz, 1924. *European Journal of Social Sciences*.
- Rydén, R. (2005). *Marknaden, miljön & politiken. Småbrukarnas och ekoböndernas förutsättningar och strategier 1967-2003*. Uppsala Universitet.
- Sohlberg, P. (2002). *Kunskapens former: Vetenskapsteori och forskningsmetod*. Liber.
- Strömquist, S. (2019). *Uppsatshandboken - Råd och regler för utformning av examensarbeten och vetenskapliga uppsatser*. Studentlitteratur.
- Wezel, A., Soldat, V. (2009). *A quantitative and qualitative historical analysis of the scientific discipline agroecology*. *International Journal of Agricultural Sustainability*.

Populärvetenskaplig sammanfattning

I studien har jag arbetat med att undersöka hur människor som arbetar med hållbara odlingsutbildningar utanför universitetsvärlden, förstår varandras sätt att se på världen och kunskap. I studien undersöker jag skillnader och likheter mellan utbildningarna, hur de samarbetar med varandra och hur deras samtal ser ut. I studien har jag på förhand inte haft någon teori. I stället har teorin växt fram under arbetsprocessen, under tiden jag har samlat in material genom intervjuer. De begrepp jag har använt i uppsatsen är "kunskapssökande" och "synsätt". Jag har i min diskussion undersökt en förståelsemodell som handlar om hur samtal där människor lyssnar på varandra, kan skapa helt ny kunskap som kan vara viktig för att skapa en mer hållbar livsmedelsproduktion. I studien så berättar de jag intervjuat att de vill förstå varandra, men att de uppfattar att de ser på världen och samhället på olika vis. När de berättar om hur de ser på världen och samhället, och jag jämför deras berättelser, så verkar det dock som att de har en liknande bild. De ser på världen som en helhet och är kritiska till sättet livsmedel produceras på idag. De jag intervjuat berättar att odlare inom deras odlingsinriktning, vill förändra sättet livsmedel produceras på, genom att göra något inom det liv och den verklighet de befinner sig i. Studien visar även att människor i de olika odlingsinriktningarna ofta har samtal med varandra, där de delar med sig av kunskap som kan användas för att odla mer hållbart. De jag intervjuat ser i nuläget inte samtal som ett sätt att förändra hur samhället producerar livsmedel på, utan menar att samhällets sätt att se på saker, står i vägen för att vi tillsammans ska kunna producera livsmedel mer hållbart. I studien så diskuterar jag hur samtal som rör sättet vi ser på kunskap, kan göra att människor som strävar efter ett mer hållbart sätt att producera livsmedel på, kan förstå varandra bättre. Studien vill göra att du som läsare bättre förstår hur samtal som leder till att man gör någonting själv, till exempel att börja odla, bidrar till en förändrad syn i samhället om ett mer hållbart sätt att producera livsmedel på.

Bilaga - (frågeformulär)

- Vad finns det för skillnader och likheter mellan odlingsinriktningar som strävar mot en hållbar omställning av livsmedelssystemet?
- Hur samverkar utbildningar som har fokus på hållbar omställning av livsmedelssystemet?
- Hur kan förståelsen mellan odlingsinriktningar överbryggas?

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Läs om SLU:s publiceringsavtal här:

- <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.